

- 'जटायोः शौर्यम्' पाठ आदिकवि वाल्मीकि प्रणीत रामायणम् के अरण्यकाण्ड से उद्धृत किया गया है जिसमें जटायु और रावण के युद्ध का वर्णन है।
- पंचवटी जंगल में सीता का करुण विलाप सुनकर पक्षिश्रेष्ठ जटायु उनकी रक्षा के लिए दौड़ते हैं ।
- वे महाबली जटायु अपने तीखे नखों तथा पंजों से रावण के शरीर में अनेक घाव कर देते हैं, जिसके कारण रावण रथहीन होकर पृथ्वी पर गिर पड़ता है।
- कुछ ही क्षणों बाद क्रोधित रावण जटायु पर प्राणघातक प्रहार करता है परंतु पक्षिश्रेष्ठ जटायु उससे अपना बचाव कर उस पर चञ्चु प्रहार करते हैं, उसके बायें भाग की दशों भुजाओं को क्षत-विक्षत कर देते हैं ।

1. आयतलोचना का आसीत् ?
क. सीता ख. रमा
ग. लता घ. माला
2. जटायुः कः आसीत् ?
क. मयूरराजः ख. गिद्धराजः
ग. गजराजः घ. रामराजः
3. सीता कं ददर्श ?
क. वृद्धम् ख. राक्षसम्
ग. गृध्रम् घ. नृपम्
4. 'विलपन्ती' इति पदस्य विपर्ययपदं किम् अस्ति ?
क. रोदति ख. गर्जति
ग. हसन्ती घ. भ्रमति
5. कः राक्षसेन्द्रः आसीत् ?
क. रामः ख. रावणः
ग. कृष्णः घ. मोहनः
6. 'वनस्पतिगतं गृध्रम्' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् ?
क. गृध्रम् ख. वनस्पतिगतम्
ग. वनस्पतिगतगृध्रम् घ. वनस्पतिम्
7. केन सीता अनाथवत् हियमाणा आसीत् ?
क. सर्पेण ख. मयूरेण
ग. कृष्णेन घ. रावणेन
8. जटायुः प्रथमं कं निरीक्षितवान् ?
क. मनोजम् ख. राघवम्
ग. इन्द्रम् घ. रावणम्

-
- 27

- ग. रावणः घ. जटायुः
23. 'वाणीम्' इति पदस्य पर्यायपदं किम् अत्र प्रयुक्तम्?
क. गिरम् ख. पश्य
ग. मतिम् घ. क्षिप्रम्
24. रावणः कीदृशीं मतिं निवर्तयतु ?
क. नीचाम् ख. मन्दम्
ग. तीव्रम् घ. उच्चम्
25. रावणः कस्याः अभिमर्शनात् निवर्तयतु ?
क. परदारायाः ख. दारायाः
ग. स्वदारायाः घ. परः
26. 'त्रयाणां लोकानां समाहारः ' इति समस्तं पदं रचयत -
क. पञ्चवटी ख. सप्तपदी
ग. अष्टभुजी घ. त्रिलोकी
27. कः पतंगसत्तमः?
क. जटायुः ख. रावणः
ग. सीता घ. लक्ष्मणः
28. कः भग्नधन्वा अभवत् ?
क. रामः ख. जटायुः
ग. रावणः घ. वैदेही
29. रावणस्य उपरि कः आक्रमणम् अकरोत् ?
क. जटायुः ख. दारा
ग. वैदेही घ. आशु
30. 'सा तदा करुणावाचो।' अत्र कर्तृपदं किमस्ति?
क. सा ख. तदा
ग. करुणा घ. वाचो

बहुविकल्पात्मक-प्रश्नानाम् उत्तराणि

- क. सीता
- ख. गिद्धराजः
- ग. गृध्रं
- ग. हसन्ती
- ख. रावणः
- ख. वनस्पतिगतम्
- घ. रावणेन
- घ. रावणम्
- घ. सलिलम्
- क. वैदेहीम्
- ख. अवसुप्तः
- ग. ददर्श
- क. जटायुः
- क. धनिन्
- क. तीक्ष्णतुण्डः
- ग. आदाय
- क. महद्भुजः
- ख. श्रीमान्+व्याजहार

- घ. जटायुः
- ख. रावणः
- ग. लृट्
- ग. रावणः
- क. गिरम्
- क. नीचाम्
- क. परदारायाः
- घ. त्रिलोकी
- क. जटायुः
- ग. रावणः
- क. जटायुः
- क. सा

अतिलघूत्तरीयाः प्रश्नाः

एकपदेन उत्तरत-

- खगोत्तमः कीदृशीं गिरं व्याजहार?
- जटायुः काभ्यां रावणस्य गात्रे व्रणं चकार?
- अरिन्दमः खगाधिपः कति बाहून् व्यपाहरत् ?
- "जटायो! पश्य" इति का वदति ?
- जटायुः केन वामबाहुं दंशति?

विपर्यय- पदानि लिखत-

- अनार्य-
- युवा-
- मन्दम्-
- दक्षिणेन-
- अनतिक्रम्य-

समस्तं पदं रचयत -

- चतुर्णां मुखानां समाहारः-
- त्रयाणां भुवनानां समाहारः-
- पञ्चानां पात्राणां समाहारः-
- अष्टानाम् अध्यायानां समाहारः-
- सप्तानां पदानां समाहारः-

अतिलघूत्तरीय-प्रश्नानाम् उत्तराणि

- शुभाम्
- तीक्ष्णनख - चरणाभ्याम्
- दश
- सीता
- तुण्डेन
- आर्य
- वृद्धः
- क्षिप्रम्

9. वामेन
10. अतिक्रम्य
11. चतुर्मुखम्
12. त्रिभुवनम्
13. पञ्चपात्रम्
14. अष्टाध्यायी
15. सप्तपदी

लघूत्तरीया: प्रश्नाः

पूर्णवाक्येन उत्तरत-

1. वनस्पतिगतः कः आसीत् ?
2. "जटायो! पश्य" इति का वदति?
3. पतंगेश्वरः रावणस्य कीदृशं सशरं चापं बभञ्ज ?
4. जटायुः व्रणान् कुत्र चकार?
5. क्रोधवशात् रावणः किं कर्तुम् उद्यतः अभवत्?

लघूत्तरीया: प्रश्नानाम् उत्तराणि

1. वनस्पतिगतः गृध्रः आसीत्।
2. "जटायो! पश्य" इति सीता वदति ।
3. पतंगेश्वरः रावणस्य मुक्तामणिविभूषितं सशरं चापं बभञ्ज।
4. जटायुः व्रणान् गात्रे चकार ।
5. क्रोधवशात् रावणः तलेन आशु-जटायुम् अभिजघातुम् उद्यतः अभवत् ।

दीर्घोत्तरीय-प्रश्नाः

1. **संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -**
क. संस्कृत सभी भाषाओं की जननी है।
ख. तुम पढ़ने के लिए विद्यालय जाते हो।
ग. बालक विद्यालय से आता है।
घ. वह गणित में तीव्रबुद्धि वाला है।
ङ. वह हाथ से लिखता है।
2. **अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -**
मुखे रोटिकाखण्डं गृहीत्वा एकः काकः वृक्षे उपविष्टः आसीत्। एकः शृगालः तं दृष्ट्वा अवदत्- भो मित्र! खगेषु भवान् एव सुन्दरः, चतुरः, मधुर-गायकः च । कृपया गायतु इति। रोटिकाखण्डं पादयोः अधः स्थापयित्वा काकः अवदत्- रे पूर्ववत् मूर्ख! गता ते दिवसाः । तर्हि गच्छतु इति। लज्जितः शृगालः शिरः नत्वा ततः पलायितः।
- i. **एकपदेन उत्तरत-**
(क) काकस्य मुखे किम् आसीत् ?

(ख) वृक्षे कः उपविष्टः आसीत् ?

ii. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) काकः रोटिकाखण्डं कुत्र अस्थापयत् ?

(ख) कः काकस्य उत्तरं श्रुत्वा लज्जितः अभवत् ?

iii. निर्देशानुसारम् उत्तरत-

(क) 'लज्जितः शृगालः' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम्?

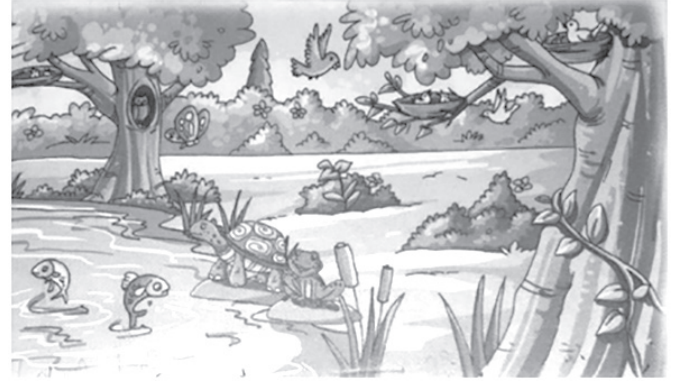
(ख) स्थापयित्वा पदे कः प्रत्ययः ?

(ग) 'गायतु' इत्यस्मिन् पदे कः लकारः ?

(घ) 'रोटिकाखण्डम्' पदे कः समासः?

3. निम्नचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायाश्च पदानि नीत्वा सरलसंस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत-

वाटिका, वृक्षाः, जले, खगाः, नीडेषु, सरिता, मत्स्याः, शावकाः, कच्छपाः, विशाला

दीर्घोत्तरीय-प्रश्नानाम् उत्तराणि

1. (क) संस्कृतं सर्वासां भाषाणां जननी अस्ति।
(ख) त्वं पठितुं विद्यालयं गच्छसि।
(ग) बालकः विद्यालयात् आगच्छति।
(घ) सः गणिते तीव्रबुद्धिः अस्ति।
(ङ) सः हस्तेन लिखति।
2. i. (क) रोटिकाखण्डम्
(ख) काकः
ii. (क) काकः रोटिकाखण्डं पादयोः अधः अस्थापयत् ।
(ख) शृगालः काकस्य उत्तरं श्रुत्वा लज्जितः अभवत् ।
- iii. (क) लज्जितः
(ख) क्त्वा
(ग) लोट्
(घ) तत्पुरुषः
3. (क) इयं वाटिका विशाला अस्ति।
(ख) वाटिकायां वृक्षाः पादपाः लताः च सन्ति।
(ग) वृक्षेषु खगाः तिष्ठन्ति।
(घ) तेषां शावकाः नीडेषु वसन्ति।
(ङ) सरितायां मत्स्याः कच्छपाः च सन्ति।